Sárközy Péter

Dantéval Trianon ellen[1]

Babits Mihály 1919-ben

„Óh boldog Magyarország! csak ne hagyja magát félrevezetni már" (Dante: *A Paradicsom*, XIX, 142–143)

Az első világháború kitörése után öt nappal, 1914. augusztus 2-án az Olaszország Királyság felbontotta a szerződést, melyet 1882-ben a Német Császársággal és az Osztrák–Magyar Monarchiával, majd egy év múlva, 1915 májusában Romániával együtt (mely korábban szintén csatlakozott a Hármas Szövetséghez) az antanthatalmak oldalán belépett a világháborúba. Olaszország kiugrása majd árulása, ismerve az olaszok igényét Trentino Alto Adige-re (Südtirolra), Triesztre és a tengermelléki olasz városokra, nem érte váratlanul az Osztrák–Magyar Monarchia osztrák, cseh, horvát és magyar vezető politikusait, annál inkább megrázta a magyarországi közvéleményt, mely a „hagyományos" olasz–magyar barátság alapján elvárta volna legalább a semlegességet a szeretett Itáliától, mellyel 1848/49 óta testvéri kapcsolatban hitte magát.

A kereszténység felvétele óta a magyar királyság ezer szállal kötődött Itáliához, hiszen a Szent Koronát Rómától kaptuk, egyik első szentünk, Szent Gellért Velencéből jött Magyarországra vértanúhalált halni, és Árpád-házi Mária nápolyi királynő unokája Károly Róbert, majd fia, Nagy Lajos uralkodása alatt Magyarország lett Európa egyik legerősebb országa. Magyar fiatalok ezrei tanultak a középkori olasz egyetemeken, majd az ellenreformáció idején Rómában, és XI. Ince pápának köszönhető, hogy Európa keresztény hatalmai összefogtak Buda felszabadításáért, a török kiűzéséért. Hasonlóképp az olasz nemzeti egység kivívásában a Kossuth-emigráció vezetői és magyar katonák ezrei tevékenyen vettek részt, és Garilbaldi nevét Magyarországon Kossuthéval együtt emlegették népdalok és komoly irodalmi művek sorában. (Gondoljunk Jókai olasz regényeire, mint az *És mégis mozog a föld, Fekete gyémántok, Egy az Isten,* Arany László, *Délibábok hőse*re, Mikszáth Kálmán *Garibaldi butéliái* című novellájára, és még a Pál utcai fiúk ellenfeleit is vörös ingbe öltöztette Molnár Ferenc 1907-ben).[2]

Sárközy Péter (1945) irodalomtörténész, a római La Sapienza Tudományegyetem nyugdíjas professzora.

1 A tanulmány a 47. Tokaji Írótábor Trianon konferenciáján tartott előadás szerkesztett változata.

2 Sárközy Péter: Az olasz Risorgimento harcai a 19. századi magyar irodalomban. *Hitel*, 2011/10. In Uő. *Itália vonzásában*. Bp., 2014, Nap Kiadó, 107–119.

A középkortól kezdve tartott a magyarok római zarándokútja és Itália-járása. A XIX–XX. század fordulóján magyarok ezrei, köztük neves művészek, írók, tudósok „szöknek" rendszeresen Itáliába (Gulácsy Lajostól Csontváry Kosztka Tivadarig, Péterfy Jenőtől Riedl Frigyesig és a Babits Mihály által „italomániásnak" nevezett írókig),[3] hogy ott élhessenek és dolgozhassanak, „ahol a citromfa virít".

Hogy milyen sokkot, megrázkódtatást jelentett az Itáliát második hazájukként tisztelt magyaroknak Olaszország hadba lépése (mely eldöntötte Ausztria és a történelmi Magyarország szétesését), azt talán legjobban a festő Gulácsy Lajos tragikus sorsa mutatja, aki 1914–1915-ben Olaszországban élt és dolgozott. Az olasz hadba lépés után internálták, illetve csak akarták, mert a festő olyan idegállapotba került a testvérháború hírére, hogy elmegyógyintézetbe kellett szállítani, majd a nemzetközi vöröskereszt segítségével szállították haza, Magyarországra. Haláláig a hárshegyi idegszanatóriumban élt, és többé nem volt képes tovább festeni gyönyörű preraffaelista álomképeit, amikor olaszok és magyarok lövészárkokban gyilkolják egymást. Erről szól Juhász Gyulának a bolondok házában élő barátjához írt gyönyörű verse (*Gulácsy Lajosnak*).

Az olasz hadba lépés hírére jelenteti meg Babits Mihály keserű „vádiratát" a *Nyugat* 1915. évi számában *Itália* címmel. Babitsnak, mint minden olaszbarátnak Magyarországon nagy csalódás volt Olaszország árulása. Babits Dantét idézve ostorozza a szeretett Itáliát, melyet már Dante is utcanőnek nevezett árulásaiért: „Non donna di provincie ma bordello", Babits Mihály fordításában: „Rab Itália, hajh nyomor tanyája, / kormánytalan hajó vad förgetegben, / világnak nem úrnője, csak rimája."[4] De ez Babits szerint nem az olasz nép bűne, hanem az őket elbutító politikusoké és költőké, akik a háború apostolaiként ünneplik az öldöklést, mint a futuristák, Marinetti és D'Annunzio, „milyen irtózatos: a költő, aki a modern háború szolgálatába áll. A XIX. század nagy költői a béke apostolai voltak: a XX. század vátesze a hivatalos vérengzést fogja-e hirdetni? Ki marad hát hű az emberiség, a béke és szeretet nagy eszményeihez, ha már a költők is a fegyveres Szörnyeteg zsoldjába állanak?"[5] Juhász Gyula is verset írt az általa korábban becsült olasz írónak (Gabriele D'Annunzionak), melynek refrénjeiben újra és újra visszajön a kétségbeesett kiáltás, „S te meg akarnád ölni az öcsémet?"[6]

Babits Mihály, mint a hazája sorsáért felelős író, versek sorában tiltakozott az értelmetlen háború, a szörnyű öldöklés ellen (*Játszottam kezével, Húsvét előtt,*

3 Sárközy Péter: *Magyar írók Róma-élménye*, in uő.: *Itália vonzásában*, i. m. 195–208.

4 *A Purgatorium* VI. 76–78.

5 *Nyugat*, 1915, 12, 640–644. Vö. Dobó Gábor: Elképzelni a háborút: „őrjöngő futuristák" és „áruló olaszok" a tízes évek közepén megjelenő magyar lapokban. *Irodalomismeret*, 2015/1, 70.

6 Sárközy Péter: *Olasz–magyar, két jó barát. A magyar–olasz kulturális kapcsolatok alakulása az I. világháború előtt és után*. *Hitel*, 2014/2, 175–184.

Fortissimo), és kéri Isten segítségét, hogy irgalmazzon meg a nemzetének (*Miatyánk*), mert ez a háború a magyarság végét is jelentheti, mint ahogy ezt 1915-ben az északi hadszíntéren elesett Békássy Ferenc 22 éves költő halálnak hírére részletesen kifejti a *Nyugat*ban közölt írásában: „A modern háború nem természetes küzdelem. […] Itt épp az erős, itt a legkiválóbb pusztul el, s ezért jön a fajnak nagy elkorcsosulása minden háború után. Pedig, de kár érted, szép, kincses magyar faj! […] épp azok, akikben a nemzet lelke-él, az épp nemzeti lélek. […] A nyápic és gyáva megmarad, impotens, beteg szellemével."[7]

Babits a háború éveiben nagy pacifista költeményei és tanulmányai (*Istenkáromlás, Ágoston, A veszedelmes világnézet, Kant és az örök béke*) mellett tovább folytatta Dante csodálatos költeményének, az emberi bűnök és erények enciklopédiáját jelentő *Isteni színjáték* utolsó két részének fordítását. A *Purgatórium* 1920-ban az ország megcsonkítását okozó trianoni diktátum kihirdetésével szinte egy időben jelent meg, miközben a költő a *Paradicsom* fordításán dolgozott, mely 1922-ben, Dante halála 600. évfordulóján rendezett ünnepségek zárásaként jelent meg,

Babits 1912-ben írt műhely-tanulmányában nyíltan megvallja, hogy miért kezdett Szász Károly fordítása után tíz évvel a legnehezebben fordítható száz énekes költemény magyarra ültetésébe: „Megutáltatták velem szegény hangszeremet. Most Dante szikláiból várat építek lelkem köré. Amikor olyat kellett mondanom, amit csak zenével lehet kimondani, Dante nagy százhúrú hárfájához nyúltam. (És e hárfának volt húrja hangomra rezonálni.)"[8] Az *Isteni Színjáték* fordítását elkezdve kialakul egy furcsa szimbiózis Dante és az őt fordító, életútjának épp felén járó magyar költő között (Babits 1916-ban volt 33 éves). 1908-tól 1921-ig dolgozott az *Isten Színjáték* száz énekének fordításán, így a világháború alatt élete igazi társa Dante volt. Már 1908-ban azt írja Juhász Gyulának első olasz útja után küldött levelében: „De 'per correr miglior acque senza vele' (hogy csendesebb vizekre evezzünk) amint látod, italomániában szenvedek és egyre Dantét idézem. […] Nagy kedvvel és lelkesedéssel olvasom, fordítom, tanulmányozom a világnak kétségtelenül legnagyobb költőjét, Dantét."[9]

Első olaszországi útja után írja meg és közli olasz verseit (*Itália, San Giorgio Maggiore, Zrínyi Velencében, A Campagna éneke, Settecento, Ottocento, Merceria*), melyek megkoronázása a velencei Ríván, a Riva degli Schiavonin a *messze múltba visszaríván* írt *Esti kérdés*. És hamarosan megszületnek Babits első Dante-versei is, a *Nel mezzo* és a *Nunquam revertar*.

7 Babits Mihály: *B. F. huszárönkéntes elesett az északi harctéren, 1915. június*. In Babits M.: *Esszék, tanulmányok*. Szerk. Belia György. Bp., 1978, Szépirodalmi, I, 424.

8 Babits M.: *Dante fordítása,* in uő.: *Esszék és tanulmányok,* i. m. I. 285.

9 Babits Mihály levele Juhász Gyulához, 1908. augusztus. In *Babits–Juhász–Kosztolányi levelezése*. Szerk. Belia Gy. Bp., 1959, Akadémiai, 172–174.

Nunquam revertar – mondta Dante hajdan,
nunquam revertar – mondanám bár én is
nunquam revertar – harci zivatarban
nunquam revertar – tömlöc éjjelén is
nunquam – legyen az Isten átka rajtam
nunquam – legyen az Isten átka rajtam
revertar – bárha beledögleném is
üvölteném én is az ő helyébe'
nunquan revertar – századok fülébe!
(*Szimbólumok, 4*)[10]

Dante emberi példájának és költészetének Babits életművében betöltött szerepéről Rába György részletesen foglalkozott összehasonlító tanulmányaiban és nagy Babits-monográfiájában.[11] Az *Isteni Színjáték* harmadik részének, az utolsó cantica, a *Paradicsom* 1921. évi nyomdai leadása után, nyáron, Szekszárdon írja meg két Dante-szonettjét, melyben teljes mértékben azonosul a nagy költőelőddel:

Mert énnekem, jaj, a Pokol is otthon
s jól ismerem a Tisztulás hegyének
fájó lépcsőit, és az Ég kegyének
csillagos távlatait? sírva botlom.

lelkem rongyára minden árkon-bokron
(mint papírkákra, miket útjegyének
szórt el a vándor), merre a Nagy Ének
visszavezet, vad erdőn, annyi poklon.

De az igazi politikai és erkölcsi, emberi azonosulás Dantéval Babits egyik legtöbbet vitatott (és meghamisított) írása az 1919 végén a *Nyugat* utolsó számában publikált, a *Magyar költő kilencszáztizenkilencben* volt.[12] Babits az *Élet és irodalom* című kötetében (1929) a következő jegyzettel magyarázta a tanulmány születésének hátterét: „A kommün bukását követő első hetekben írtam az átélt események és izgalmak közvetlen hatása alatt. […] Bizonyos, hogy már néhány hónap múlva sokban másképp írtam volna meg, de az is bizonyos, hogy nincs benne semmi, amit ma is teljességgel ne vállalhatnék."

10 Nunquam revertar – sohasem térek vissza. Vö. Nemes Nagy Ágnes: *Kisebb szerkezetek*. In uő.: *A hegyi költő.* Budapest, 1984, Kairosz, 84–93.

11 Rába György: A két költő: Dante és Babits. In *Dante a középkor és a reneszánsz között.* Szerk. Kardos T. Budapest, 1966, Akadémiai, 575–633; *Dante hatása Babits költészetére, Az Isteni Színjáték fordítása.* In Rába György: *A szép hűtlenek. Babits, Kosztolányi, Tóth Árpád versfordításai.* Budapest, 1969, Akadémiai; *Babits Mihály költészete, 1908–1920.* Budapest, 1981, Szépirodalmi.

12 *Nyugat*, 1919, II, 911–929, in *Esszék, tanulmányok,* i. m. I, 646–666.

Babits a háborút és a forradalmakat is véres szörnyűségnek, az emberiség tragédiáinak látta. A háború alatt nagy versei sorában kiáltotta mindenkinek fülébe (a *Húsvét előtt*ben, sőt még Istennek is a *Fortissimó*ban) *hogy elég! hogy elég! elég volt! / hogy béke! / béke! béke már! / Legyen vége már.* Bár Magyarország számára tragikus volt, szörnyű volt a háború befejezése, Babits mégis örömmel fogadta az öldöklés végét, és más értelmiségi társaival együtt 1918/1919 fordulóján megpróbálta kivenni részét Magyarország újraélesztéséből. Móricz Zsigmonddal megalakították a Vörösmarty Társaságot, beszédet mondott Ady ravatala mellett, és két hónapon át irodalomtörténeti előadásokat tartott a budapesti egyetemen. De hamar összetűzésbe került a rá féltékeny Balázs Bélával és Lukács Györggyel.[13]

Amikor 1919 végén a Kisfaludy és a Petőfi Társaság vizsgálatot indított az írók forradalom alatti magatartásának kivizsgálására, Babits keserű védekezést jelentett meg a *Nyugat* 1919. évi utolsó számában, *Magyar költő kilencszáztizenkilencben* címmel.[14] Védekezése igazi vádirattá alakul mindazok ellen, akik felelősek voltak a háború szörnyűségeiért, és akik az úgynevezett őszirózsás forradalmat az ország megmentése helyett egy újabb szörnyű ember- és országpusztító őrültségbe, a proletárdiktatúrába vezették. Úgy érzi, sőt, tudja, hogy „emelt homlokkal állhat ő akárki előtt: oka van fájdalomra, gyászra – ó jaj, kinek van méltóbb oka rá? –, de szégyenkezésre nincs oka! Nincsen takarnivalója semmi sem. […] Nem kell megtagadnia egyetlen szavát sem. […] Mivel vádoltok ti engem? Mi ellen kell nekem védekeznem? Van-e közületek, aki akárcsak álmában is arra gondolna, hogy nemzetem kárát kívánva írtam bár egy szót is? Amit ellenem vethettek, az legfeljebb annyi, hogy […] nem láttam előre, ami következett. (De én) költő voltam és egy kötelességem volt: lelkem igazát mondani, és azt tettem. […] miért nem állítottatok vésztörvényszéket a háborús költők

13 Babits, aki a háborúellenes versei és istengyalázás miatt a világháború során állandó támadások kereszttüzében volt, a békekötés hírére Szekszárdról Budapestre utazott, és felajánlotta részvételét az új magyar köztársaság kulturális megújításában. Móricz Zsigmonddal megalakítják a Vörösmarty Akadémiát. A Nemzeti Tanács közoktatási tanácsadója lett. Ő tartott beszédet Ady temetésén. Kunfi Zsigmond közoktatási miniszter javasolta egyetemi tanári kinevezését a budapesti egyetemre. De egymás után érik Lukács György és Balázs Béla támadásai. Szekszárdi családi házukat a kommün alatt államosítják, testvérét kiköltöztetik. Lukács György a frontra küldéssel fenyegeti. 1919 októberében érvénytelenítik egyetemi tanári megbízását és elveszik tanári nyugdíját is. Ügyészségi megfigyelés alatt áll egészen 1927-ig, Osvát és Ignotus országból való távozását követően a *Nyugat* egyik szerkesztőjeként dolgozik, de 1919–1930 között, addig, amíg a Baumgarten Alapítvány kurátora nem lett, elsősorban műveinek tiszteletdíjából kellett élnie. Háború után megjelent könyvei: 1920, *Pávatollak, A Purgatórium*; 1921, *Halálfiai, Erato*; 1922: *A Paradicsom, Gondolat és írás,* Shakespeare: *A vihar.*

Vö. Sipos Lajos: *Babits Mihály a forradalom alatt.* Bp., 1976, Akadémiai; Téglás János: *A vádlott: Babits Mihály. Dokumentumok, 1915–1920.* Budapest, 1996, Universitas; Kosztolánczi Tibor: Az emberélet útjának felén. Babits Mihály 1918–1919-ben. *Kortárs*, 2014/4.

14 Babits M.: *Magyar költő kilencszáztizenkilencben. Vita és vallomás.* In uő. *Esszék, tanulmányok*, i. m. I, 646–666.

ellen? Nem az ő háborús, »nemzeti« szavaik kezdték-e a nagy Vészt? […] Végeredményben még a forradalmat is ezek hozták. Ne feledjétek el, hogy a kommunizmus is a vesztett háború gyermeke volt. A forradalomnak óriási mentsége a háború. De mi a háború mentsége? […] Nem szégyenlem, s nem bánom, […] hogy a nemzetek közötti Béke s a nemzeteken felül álló igazság szavait kerestem. […] Csak költők vagyunk… Amit tettünk, a Szellemmel tettük, nyelvvel és kultúrával. […] Azt kérdezik, hogy jobbra megy vagy balra? Jobbról-balról ez harsog fülébe. Itt nem lehet pártatlan maradni. Velünk vagy ellenünk… Bármit csinálsz, minden politika. És gazember az, aki színt nem vall, s ki egyedül marad, összetörik a két malomkő között. […] De jaj, barátaim, hát az ostobákhoz álljunk, az ordítozókhoz és a törtetőkhöz, ezekhez a nemzetfoglalókhoz? […] Én csak a nemzettel törődöm, mely a lelkekben van. […] Nem szégyenlem, és nem bánom, hogy lázadtam a gyilkos szavak ellen; büszke vagyok, hogy egy napig sem kiáltottam őket! Sárral dobtok, kitagadtok, száműztök derékségeimért? Jól van. Dantét is száműzték. Magyar vagyok, és úr, mint akárki. Sárral dobhattok meg, de én magam nem fekszem a sárba."

A szenvedélyes védekezésébe Babits verseket is beilleszt *(Szittál-e lassú mérgeket?…, Hazám ma mikor vér és szenny temet, Gunnyasztva múzsám, szárnya tollpihéi…*), majd az írás végén teljes lesz az azonosulása Dantéval: „Hányszor éreztem, hogy nekem szól Dante jóslata", és Dantéval együtt idézi önmagára is vonatkoztatva „önmegszólító versként" a Pokol XV. énekének 61–76. sorait saját fordításában

a gonosz nép háládatlan alja
……
mert jó léssz, hozzád rossz fog lenni majdan,
s érthető is, mert érhet-e édes
füge fanyar kökénnyel egy bokorban?

Vak népség (róluk régi közbeszéd ez)
írigy és gőgös, fösvény, kapzsi fajta
vigyázz magadra, hogy velük ne vétkezz.

Számodra nagy hírt tart a sorsnak marka
s még mind a két párt éhes lesz nevedre,/
hanem a fűtől messze marad ajka

E… barmok…
hányjanak almot magukból maguknak,
és ne tiporják azt a szent füvet le,

mely trágyájukon még fakadni tudhat
a régi jó magvakból…

Babits így fejezi be egyik legkeserűbb írását: „De mit törődöm a magam sorsával? Egy kinccsel több vagy kevesebb ebben a kifosztott országban, mindegy az! […] (Nem bírom tovább…)"

Babits Mihály épp Magyarország a béketárgyalásoknak csúfolt vesszőfutása idején *A Paradicsom* szövegének nyomdai előkészítésén, és így a XIX. ének fordításán is dolgozott, ahol Dante mielőtt a hat igaz uralkodóval találkozna, beszámol kora Európájának helyzetéről, és itt megemlíti Magyarországot is, ahol fiatalkori barátjának, Martell Károly nápolyi hercegnek a fia, Károly Róbert, 1308-ban foglalta el, nápolyi Mária királyné unokájaként, Szent István trónját. Dante ezt az éneket épp 600 évvel azelőtt, 1320 körül írta, amikor véget ért a magyar oligarchák lázadása, és a nápolyi Anjou háznak sikerült visszaállítani Magyarország régi dicsőségét. Ezért mondja Dante, akkor lesz boldog (áldott) Magyarország, ha nem hagyja magát többé bántani. „O beata Ungheria, se non si lascia / Piú malmenare", hogy rosszat tegyenek vele. Ezt Babits egyértelműen a trianoni békediktátum hatására így fordítja: *Óh, boldog Magyarország! csak ne hagyja / magát félrevezetni már…* (142–143).[15]

Ahogy Danténak nem sikerült megmentenie Firenzét az árulástól, és meglátnia Olaszország akkor már majdnem ezeréves szétdaraboltságának megszűnését, hasonlóképpen Babitsnak is látnia kellett, hogy az ezerszáz éves Magyarország valószínűleg végképp darabokra lesz szaggatva az új európai „demokrácia" oltárán.

Babitsnak, akárcsak Adynak, nem voltak illúziói Nagy-Magyarország sorsa felől. Már 1919 elején közli a Benedek Marcell és Supka Géza által szerkesztett *Új Világ* 1919. február 13-ai számában *Az igazi haza* című tanulmányát. Babits látja, hogy bekövetkezett Vörösmarty *Szózat*ának keserű jóslata a *nagyszerű halál*ról, *hol nemzet süllyed el,* ám majd száz év után Babits úgy látja, hogy most „A »népek hazája« nem ügyel kiáltásainkra… Mivelünk, kis néppel senki sem törődik, sőt rosszindulattal néznek miránk. S ha elpusztulunk most: az »ember milliói« nem fogják »gyászkönnyel szemükben« körülállni a sírt, ahol a mi nemzetünk süllyed el. Inkább kárörvendően fognak osztozni az örökségünkön. […] Reánk nincs szüksége az új világnak? Hagynak bennünket eltűnni a földről? De hát mi vétkeztünk-e igazán: mi, a nép? Lehet-e egy népet felelőssé tenni? Elvehetnek tőlünk földet, amennyit akarnak. De nem a föld a haza. […] Nem a föld maga a szent, nem a föld a haza: a föld csupán lakhely, üzlet és gazdaság. Ami a föld-

15 A *più* jelentése magyarul: többé, ezentúl; a *malmenare* jelentése: bántani, rosszat tenni valakivel Az *Isteni Színjáték* utolsó fordítója, Nádasdy Ádám (Magvető, 2016), aki egyébként igen értékes munkát végzett rímtelen drámai jambusokban készült munkájában, nem tudni milyen meggondolásból – mert kitűnően tud olaszul és ismeri Dante korát – így fordította a teljesen egyértelmű másfél sort: *„Boldog lesz Magyarország, ha lerázza /a rossz kormányzást."* Talán szerinte Dante arra gondolt, hogy milyen jó lenne, ha visszajönne az apró Csák Máték mindent tudó és merő szabad világa. Bővebben Sárközy P.: Az új „magyar Dante". Nádasdy Ádám Isteni Színjáték fordítása. *Magyar Napló*, 2017. április, 17–24.

ben szent: az az emberek emlékei […] az ezredéves szenvedés, az emlékek. Ezeket pedig senki tőlünk el nem veheti: mert ezek bennünk vannak! És ez a mi hazánk, ezek a közös emlékek, ez a szellemi levegő, amiben élünk… Ez az a haza, amelyre igenis szüksége van az emberiségnek, amelyet meg kell őrizni az emberiség számára. A haza, amelyet mi magunkban hordunk, és amely nem veszhet el, mert egy az emberekkel, a néppel, amely ki nem irtható, hanem él. […] Nem meghalni kell ezért a hazáért, hanem élni: mert ez a haza nem halálunkból, hanem életünkből él. És ha igazságtalanok mivelünk más népek: ezt a hazát tőlünk el nem vitathatják: nincs okunk gyűlölködni érte és bosszút koholni: mint a másik hazáért a földért. 'A gyűlöletnél jobb a tett / Kezdjünk egy újabb életet!' – mondja Vörösmarty egy másik versében. De a *Szózat*tal is csak ezt mondja. Ennyit jelent a »Hazádnak rendületlenül…«"

Természetesen, aki gyerekkorától kezdve szerelmes volt Nagy-Magyarország térképébe, a Kárpátok „szent bércei" által övezett hazába,[16] az nem fogadhatja el soha az ország megcsonkítását, az ősi magyar városok elszakítását. Babits Mihály a trianoni döntés után tanulmányok és versek sorában emelte fel szavát az igazságtalan döntés, a történelmi Magyarország megcsonkítása ellen (*Dal az Esztergomi Bazilikáról, Csonka Magyarország, Szent király városa*). Az esztergomi előhegyen levő házából irtózva nézte a Duna túloldalán őrt álló cseh (!) katonákat, és 1940-ben versben üdvözli Erdély egy részének visszacsatolását, hogy határainkat, a táj és a történelem varázsait sorompók többé el nem állják:

Három nagy évig, Erdély,
laktam földedet, Erdély,
ettem kürtös kalácsát
s a tordai pogácsát.
Ismertem színed, Erdély,
tündérszín őszöd, Erdély,
üveg eged metélő
csúcsaid gyémánt élét.
Most versbe szállok, Erdély,
az első hírre, Erdély,
hogy varázsod határát
sorompók el nem állják.

16 Babits gyermekkorára visszaemlékezve említi, hogy szinte szerelmes volt gyerekkorától kezdve a Nagy-Magyarország térképébe, ahogyan Francesco Petrarca híres *Itáliához* írt canzonéjában szerelmet vallott az Appeninek, az Alpok és a tenger által övezett, kis városállamokra szétdarabolt olasz félszigetnek: „Il bel paese/ che Appenin parte, il mar circonda e le Alpe". Magyar költőként akár ezt is írhatta volna: *Il bel paese che il Danubio parte, i Carpazi circondano e le Alpe.* – Milyen szép ez ország, mely a Dunánál kezdődik, és a Kárpátok és az Alpok övezik…

Öreg pilóta, Erdély,
ül így gépébe, Erdély,
még egyszer ifjúsága
tájain szállni vágyva…
(*Erdély,* 1940. aug. 30.–szept. 27.)

Dante úgy halt meg 1321-ben, hogy reményei végképp szertefoszlottak. Itáliának halála után még 550 évig kellett várnia az újraegyesítésre. A súlyosan beteg Babits ugyan még megélte a fél Felvidék és Észak-Erdély visszacsatolását, de a Hitlertől kapott ajándék után nem voltak illúziói, hogy mi lesz az újabb öldöklő háború végén Magyarország sorsa:

Özönvizet, kőesőt, üstököst
nem küld az Úr, ki emberek
fegyvereivel veszítette el
hajdanta Jeruzsálemet.
[…]

Isten talán megszánná még:
ember nincs szánni a magyart,
És már azt kérdik tőlem az álmaim,
milyen lesz magyar nélkül a világ?”

És ekkor már Dante sem segíthetett…

Kovács Péter Balázs: Hadak Ura IV., 2019